

*Др Бернадетт Бордаш, редовни професор
Правног факултета у Новом Саду*

МЕЂУНАРОДНО ПРИВАТНО ПРАВО ЕВРОПСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ ПОСЛЕ КОМУНИТАРИЗАЦИЈЕ: СТАЊЕ И ИЗГЛЕДИ

Сажетак: Амстердамски уговор о Европској заједници (1997) донео је са собом комунитаризацију међународног приватног права држава чланица у мери која је потребна за остваривање циљева ЕЗ, односно ЕУ. Рад се бави анализом правне основа ове активности надлежних органа ЕЗ који је прописан у члановима 61(ц) и 65 УЕЗ, као и других чланова Наслова IV (чланови 67-69) који потврђују положај комунитаризованог међународног приватног права као дела права ЕЗ, променама које следе по Лисабонском уговору о изменама и допунама Уговора о Европској унији и Уговора о оснивању Европске заједнице, и даје преглед најважнијих нових извора комунитарног међународног приватног права.

Кључне речи: правни основ комунитаризације, извори комунитарног међународног приватног права, Лисабонски уговор о Европској унији и Уговор о функционисању Европске уније

1. УВОД

Материја која чини предмет међународног приватног права прешла је, на основу Амстердамског уговора о оснивању ЕЗ из 1997. године, у одређеној мери (коју одређују циљеви и политике Европске заједнице) у законодавну надлежност Европске заједнице. Тако је даном ступања на снагу Амстердамског уговора 1. маја 1999. године започела нова ера за државе чланице ЕЗ на пољу међународног приватног права, која се може

назвати ером комунитаризације. Њене карактеристике огледају се у стварању нових правних инструмената међународног приватног права у форми секундарних извора комунитарног права, чија обавезујућа снага за државе чланице зависи од врсте инструмента у којој се конкретни извор усваја (регулатива или директива) и у последицама које комунитаризација повлачи за собом у односу на способност, односно надлежност држава чланица да уређују материју која спада у међународно приватно право путем билатералних и мултилатералних споразума са другим државама у циљу унификације правила међународног приватног права.

Овај рад се бави комунитаризованим, односно комунитарним међународним приватним правом коме даје основ Амстердамски уговор о оснивању ЕЗ, узимајући у обзир и измене по Уговору из Нице. Правни основ треба да покаже да ли је комунитарно међународно приватно право реалност путем анализе одредаба чланова 61-69 Уговора о оснивању Европске заједнице (у даљем тексту: УЕЗ), као и да га стави у контекст циљева Европске заједнице, који му даје оправдање. Из разматрања се не може искључити очекивани најновији развој у на основу Лисабонског уговора у Европској унији и Уговора о функционисању Европске уније чија је израда уследила после неуспеха Уговора о уставу ЕУ у поступку његове ратификације, који су потписани 13. октобра 2007. године. Рад ће дати и преглед најважнијих и најновијих извора комунитарног међународног приватног права, као и активности надлежних органа ЕЗ на изради даљих секундарних извора права у овој области.

2. КОМУНИТАРИЗАЦИЈА МЕЂУНАРОДНОГ ПРИВАТНОГ ПРАВА

2.1. Успостављање простора слободе, сигурности и правде као циљ комунитаризације

Комунитаризација означава појам и процес према којем одређени правни односи, чије је нормирање раније било у искључивој законодавној надлежности држава чланица Европске заједнице, прешли или прелазе у мери у којој је то потребно за остваривање циљева ЕЗ, у законодавну надлежност Европске заједнице.¹ Приватноправни односи са елементом инос-

¹ Немачки аутор К. Kreuzer под изразом „комунитаризација“ подразумева правну интеграцију унутар и од стране Европске заједнице (или – у случају међународних споразума – од стране држава чланица), која је са аспекта Европске уније аутономна правна интеграција; видети К. Kreuzer, *La communitarisation du droit international privé: les acquis et les perspectives*, у *Droit GLOBAL Law, Unifier le droit: le rêve impossible*, dir. L. Vogel, Université Paris II, Panthéon - Assas, 2001/1, стр. 97.

траности постали су део комунитарног права на основу одредби Наслова IV Уговора о установљењу Европске заједнице у тексту који је усвојен у Амстердаму 1997. године (чланови 61-69). Овај наслов који носи назив „Визе, азил, имиграција и остале политике које се односе на слободно кретање лица“ има за циљ прогресивно успостављање простора слободе, сигурности и правде унутар територије коју чине територије држава чланица² а обухвата читав низ важних питања која су од суштинског значаја са аспекта остваривања политика Заједнице, које су опет у служби остваривања циљева ЕЗ. Ради тога је прописана законодавна надлежност Савета ЕЗ (као и динамика) за усвајање: (а) мера у циљу обезбеђивања слободе кретање лица у складу са одредбама члана 14³ заједно са мерама у погледу контроле на спољним границама, азила и имиграције у складу са одредбама чланова 62(2) и (3) и 63(1)(а) и (2)(а), као и мера за превенцију и сузбијање криминала (ове последње мере у складу са одредбама члана 31(е) Уговора о Европској унији; (б) других мера у области азила, имиграције и заштите права држављана трећих земаља; (ц) мера у области правосудне сарадње у грађанским стварима на начин предвиђен у члану 65; (д) одговарајуће мере ради охрабривања и јачања административне сарадње (у складу са чланом 66); (е) мере у области полицијске и правосудне сарадње у кривичним стварима ради сигурности високог степена путем превенције и сузбијања криминала унутар Уније (у складу са одредбама Уговора о ЕУ)⁴.

Позивање на члан 14. је изузетно важно у контексту простора слободе, сигурности и правде из разлога што даје дефиницију унутрашњег тржишта као „области без унутрашњих граница на којој је обезбеђено слободно кретање робе, лица, услуга и капитала у складу са одредбама овог Уговора“ (став 2 члана 14). Успостављање унутрашњег тржишта прокламовано је Јединственим Европским актом 1986. године⁵ и оно је требало да буде успостављено до 31. децембра 1992. године. Уговор о оснивању Европске заједнице из Мадрихта (1992) преузима одредбу у члан 7а, а Уговор из Амстердама у члан 14. Значај појма и одредбе члана 14 о успостављању унутрашњег тржишта за комунитаризацију међународног приватног права види се у томе да унутрашње тржиште одређује контекст у коме се појавила потреба за успостављањем области слободе, сигурности и правде, чији правни оквир одређује Уговор о ЕЗ, као што прописује и надлежност Савета ЕЗ за доношењем мера, односно секундарних правних

² Видети уводну реченицу члана 61 Уговора о оснивању Европске заједнице, пречишћени текст, Official Journal of EU (у даљем тексту: OJ) C E/1, од 29.12. 2006.

³ Члан 14 УЕЗ односи се на успостављање унутрашњег тржишта.

⁴ Видети члан 61 УЕЗ.

⁵ Члан 13 Јединственог Европског акта, којим се Уговор о ЕЕЗ допуњује чланом 8а, Single European Act 1986, OJ L 169 од 29.06.1987.

извора ради реализације тог циља. Међу тим мерама су и оне у „области правосудне сарадње у грађанским стварима у складу са чланом 65“ УЕЗ.

Одредбе члана 14 УЕЗ нису, међутим, једине у наведеном смислу одређивања контекста с аспекта комунитаризације међународног приватног права. Исту важност добијају и одредбе чланова 17 и 18, којима се установљава право грађанства Уније (члан 17) и на основу којих се свим грађанима Уније даје право „да се слободно крећу и бораве на територији држава чланица, уз поштовање ограничења и услова предвиђених овим Уговором и мерама за његово спровођење“ (став 1 члана 18).⁶ Лица која се користе правом на слободно кретање по наведеним основама из УЕЗ на територији других држава чланица, а не на територији државе чланице чији су држављани, долазе у ситуацију да ступају у приватноправне односе са елементом иностраности, које ће – у недостатку хармонизованог супстанцијалног права од стране ЕЗ – регулисати национално међународно приватно и процесно право државе чланице чије правосуђе има међународну надлежност.

Владајући партикуларизам у међународном приватном праву доводи до правне несигурности и до ситуације у којој меродавно право у погледу правних односа са елементом иностраности зависи од националних колизионих решења, односно од националних правила о међународној надлежности правосуђа држава чланица, што има за последицу да исто спорно питање може да добије различито решење пред судовима различитих држава чланица. Иста је ситуација и са третманом судских одлука једне државе чланице на територији, тј. пред органима друге државе чланице. Правна сигурност чини један од општих принципа комунитарног права. Према Тридимас-у⁷, општи принцип правне сигурности у комунитарном праву захтева да они који су том праву подвргнути, имају сазнање о томе шта је право да би га могли поштовати и планирати свој живот у складу са њим. С тог разлога принцип правне сигурности захтева да правни прописи и одлуке буду објављене, одређене и јасне, да судске одлуке буду обавезујуће, да буду постављене границе ретроактивности прописа и одлука, као и да буду заштићена легитимна очекивања.⁸ На терену међународног

⁶ Грађанство Уније је установљено Мастрихтским Уговором о оснивању Европске заједнице, видети члан 8 и 8а, OJ C 224 од 31.08.1992. године.

⁷ T. Tridimas, *The General Principles of EU Law*, 2d edition, 2006, стр. 6, према J.R. Maxeiner, *Legal Certainty: A European Alternative to American Legal Indeterminacy?*, 15 *Tulane Journal of International and Comparative Law*, стр. 541, 2006-2007.

⁸ A. Von Arnould, *Rechtssicherheit: Perspektivische Annäherungen an eine Idee Directrice des Rechts*, 2006, ch. 7.II, према J.R. Maxeiner, *Legal Certainty: A European Alternative to American Legal Indeterminacy?*, 15 *Tulane Journal of International and Comparative Law*, стр. 544, 2006-2007.

приватног права правна сигурност има два нивоа: један је непосредни и произлази из различитости националних колизионих норми и норми о сукобу јурисдикција, а други је посредни и има свој извор у различитим супстанцијалним правима различитих држава чланица која су потенцијално меродавна за односе са елементом иностраности. Излаз из овакве ситуације је у хармонизацији или унификацији права држава чланица. У домену супстанцијалног приватног права оваква настојања имају присталице и противнике, с тим да аргументи противника преовлађују.⁹ Реалнија опција је (била) хармонизација, односно унификација правила о сукобу закона и о сукобу јурисдикција у Европској заједници у форми комунитаризације међународног приватног права, што је и учињено одредбама чланова 61(ц) и 65 УЕЗ. Комунитаризација колизионих норми и норми из домена грађанског поступка са елементом иностраности довешће до правне сигурности¹⁰ у смислу да ће судови држава чланица који имају међународну надлежност (утврђену комунитарним правилима) одређивати меродавно право примењујући комунитарне колизионе норме и тако обезбедити да меродавно супстанцијално право буде у сваком случају предвидљиво и независно од тога који национални суд ће поступати. Комунитаризација правила о признању и извршењу страних одлука такође доприноси правној сигурности, с обзиром на то да се осигурава примена истих правила у односу на све одлуке које донесу надлежни органи било које државе чланице. Правна сигурност је онај циљ који је би наведен у припремним документима за изразу Бриселске конвенције о надлежности и о извршењу одлука у грађанским и трговинским стварима из 1968. године. У свом Извештају о Бриселској конвенцији из 1968. године, Р. Jenard¹¹ цитира део ноте Комисије ЕЕЗ¹² упућене тадашњим државама чланицама

⁹ Видети, на пример, N. Reich, A European Contract Law: Ghost or Host for Integration, 24 Wisconsin International Law Journal, стр. 425, 2006; Ch. U. Schmid, The Emergence of a Transnational Legal Science in European Private Law, 19 Oxford Journal of Legal Studies, стр. 673, 1999; S. Weatherhill, Why Object to the Harmonization of Private Law by the EC?, 5 European Review of Private Law, стр. 633, 2004; G. Betlem, E. Hondius, European Private Law after the Treaty of Amsterdam, 1 European Review of Private Law, стр. 3, 2001.

¹⁰ Видети Р.Н. Neuhaus, Legal certainty versus equity in the conflict of laws, 28 Law and Contemporary Problems, 795, 1963.

¹¹ Jenard Report on the Convention on Jurisdiction and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters, OJ C 59, 1979, стр. 1.

¹² „... стварно унутрашње тржиште између шест држава може се постићи само ако ће се обезбедити адекватна правна заштита. Економски живот Заједнице може да буде подложен потресима и тешкоћама све док неће бити могуће, где је то неопходно судским путем, обезбедити признање и извршење различитих права која проистичу из постојања многобројних правних односа. Како надлежност у грађанским и трговинским стварима проистиче

да започну преговоре, у коме се истиче оно што је неспорно и евидентно у миљеу правних односа са елементом иностраности који настају поводом међусобне сарадње различитих држава које су се удружиле ради остварења одређених економских циљева: неопходно усклађивање националних правила о надлежности у грађанским и трговинским стварима и правила о признању и извршењу страних судских одлука *ради обезбеђивања адекватне правне заштите и тиме правне сигурности у циљу успостављања стварног унутрашњег тржишта*.

2.2. Члан 65 УЕЗ: комунитаризација међународног приватног права и комунитарно међународно приватно право

Одредбе на основу којих се конкретније сагледава комунитаризација међународног приватног права садржане су у члану 65. Уводна одредба¹³ која претходи набрајању мера у области правосудне сарадње у грађанским стварима значајне су са више аспеката, који говоре у прилог тези да се може говорити *о комунитарном међународном приватном праву*.

а) Најпре, овлашћење за усвајање мера правосудне сарадње у грађанским стварима обухвата оне грађанске ствари које „имају прекограничне последице“. Овакве последице постоје када правни однос садржи елемент иностраности, што је логично ако се пође од појма унутрашњег тржишта из члана 14 УЕЗ.

б) За усвајање мера из области наведених у члану 65 прописан је *испитујак* позивом на члан 67, који има одређене специфичности с обзиром на читаву материју која спада под Наслов IV УЕЗ, али и с обзиром на посебности материје коју члан обухвата. Поступак је, дакле, потврда *комунитарног* међународног приватног права, а нормативно има неколико развојних степеница.

По ставу 1 члана 67 прописано је *једноласно* усвајање мера од стране Савета, „на предлог Комисије или на иницијативу државе чланице и након консултовања Европског парламента“. Имајући у виду да је материја Наслова IV по први пут дефинисана као политика Заједнице и као таква уврштена у законодавну надлежност Заједнице, овај пут је прописан за прелаз-

из суверенитета држава чланица, и како је дејство правних аката везано за поједину националну територију, правна заштита, и отуд и правна сигурност на заједничком тржишту суштински зависе од тога да државе чланице усвоје задовољавајуће решење проблема признања и извршења судских одлука.“

¹³ Уводна одредба члана 65 УЕЗ гласи: „Мере у области правосудне сарадње у грађанским стварима које имају прекограничне последице и које се усвајају по процедури предвиђеној у члану 67, у мери која је неопходна да се осигура добро функционисање унутрашњег тржишта, обухватају:“.

ни период од пет година након ступања на снагу Амстердамског уговора о Европској заједници. Тај период је истекао 2004. године.

Друга степеница је одређена у ставу 2 члана 67¹⁴ и даје Комисији примарну улогу у предлагању доношења мера од стране Савета, као што омогућује и то да се након прелазног периода у Савету једногласно одлучи о томе које ће се мере из Наслова IV усвајати по процедури из члана 251¹⁵, тј. квалификованом већином¹⁶.

Најзад, Уговор из Нице¹⁷ о измени Уговора о Европској унији, Уговора о оснивању Европских заједница и неких пратећих аката је изменио члан 67 додајући му став 5, према којем Савет усваја „мере наведене у члану 65, са изузетком делова који се односе на породично право“ у складу са поступком наведеним у члану 251¹⁸.

ц) Уводна одредба члана 65 поставља и *границе* законодавне надлежности ЕЗ у области међународног приватног права. Надлежност се може вршити „у мери која је потребна да се осигура добро функционисање унутрашњег тржишта.“ Из појма унутрашњег тржишта који је одређен у члану 14 УЕЗ следи да би комунитар(изова)но међународно приватно право требало да

¹⁴ „2. Након периода од пет година:

- Савет доноси одлуке на предлог Комисије; Комисија ће размотрити сваки захтев неке државе чланице да поднесе предлог Савету;

- Савет ће, по поступку једногласног одлучивања, након консултовања Европског парламента, донети одлуку којом се одредбе о процедури из члана 251 примењују на све или на неке области које обухвата ово поглавље, као и одлуку о прилагођавању надлежности Суда правде.“

¹⁵ Члан 251: „1. Када се, у тексту овог уговора помиње овај члан као основ за усвајање неког прописа, примењује се следећа процедура:

2. Комисија подноси предлог Европском парламенту и Савету.

Савет, одлучујући *квалификованом већином*, после добијања мишљења Европског парламента,

- уколико прихвати све амандмане који су садржани у мишљењу Европског парламента, може усвојити предложени акт, како је он измењен;

- уколико Европски парламент не предложи никакве измене, може усвојити предложени акт;

- усваја заједнички став, који саопштава Европском парламенту. Савет обавештава Европски парламент о свим разлозима који су га руководили да усвоји заједнички став. Комисија у потпуности обавештава Европски парламент о својим ставовима.

.....“
¹⁶ Савет је на основу одредбе става 2 члана 67 УЕЗ донео одлуку о проширењу поступка саодлучивања у односу на одређена питања, видети Одлуку бр. 2004/927/ЕЦ од 22. децембра 2004. године, ОЈ L 396, 31.12.2004, стр. 45.

¹⁷ ОЈ С 80/2001, стр. 1.

¹⁸ „5. Одступајући од одредби из тачке 1, савет ће усвојити, у складу са поступком наведеним у члану 251:

.....“
- мере наведене у члану 65 са изузетком делова који се односе на породично право.“

обухвати она питања која су потребна за обезбеђивање слободног кретања лица и слободног промета робе, услуга и капитала. Питање које треба да се постави јесте колико комунитарна правила о прекограничном достављању судских и вансудских аката, о сарадњи у области добијања доказа, о признању и извршењу судских одлука у грађанским и трговинским стварима, колико на нивоу Заједнице усклађена правила о сукобу закона и сукобу надлежности, и колико усклађена правила о грађанском поступку доприносе остваривању четири слободе. Односно, да ли ће комунитарне колизионе норме за уговорне обавезе допринети слободном промету робе и услуга, да ли ће комунитарна правила о стечајном поступку унапредити промет капитала, као и да ли ће комунитарне колизионе норме за развод брака, за обавезе издржавања, наслеђивање и брачно-имовински режим утицати на то да се лица – у првом реду грађани Уније – користе слободом кретања на простору без унутрашњих граница. Јавноправни оквир за остваривање четири слободе кретања даје Уговор о Европској заједници на основу чланова о слободи промета робе (чланови 23-31), слободи кретања лица (чланови 39-48), слободи промета услуга (чланови 49-55), слободи промета капитала (чланови 56-60), о праву грађанства Уније (чланови 17-22, нарочито 17-18), о генералној забрани дискриминације по основу држављанства (члан 12), као и пратећи секундарни извори комунитарног права. Приватноправна димензија, међутим, остаје у надлежности националног права сваке државе чланице, укључујући ту и правила међународног приватног права. Ради превазилажења проблема који проистичу из различитости националних права и подизања степена правне сигурности у приватноправним односима који настају поводом остваривања четири слободе - побољшање и поједностављење одређених видова међународне правне помоћи, третмане страних судских одлука, усклађивање колизионих норми и норми о међународној судској надлежности, као и правила о грађанском судском поступку свакако доприносе томе да се осигура добро функционисање унутрашњег тржишта. Остаје, међутим, дилема око *поитребне мере*. Питање је, наиме, да ли унификована комунитарна правна правила о признању судских одлука о разводу или законској сепарацији¹⁹ доприносе правилном функционисању унутрашњег тржишта; да ли комунитарна правила о враћању детета које је одведено (тј. отето) од родитеља који је имао и стварно вршио право на старање доприносе наведеном циљу, када истовремено постоје две мултилатералне конвенције²⁰ које покривају ову

¹⁹ Регулатива Савета бр. 2201/2003 о надлежности и о признању и извршењу одлука у брачним стварима и стварима родитељске одговорности, ОЈ L 338 од 23.12.2003.

²⁰ Хашка конвенција о грађанскоправним аспектима међународне отмице деце из 1980. године и Европска (Луксембуршка) конвенција о признању одлука о старању над децом и опоновном успостављању старања из 1980. године.

проблематику и државе чланице ЕЗ су чланице и тих вишестраних инструмената?²¹ Питање је на овом месту више реторичко, него проблемско и наведено је само у функцији илустрације.

2.3. Члан 68 УЕЗ: надлежност Суда правде да донесе одлуке о претходним питањима

Осим комунитарне надлежности за доношење мера/секундарних извора права по питањима која несумњиво спадају у предмет међународног приватног права, одредби о законодавној процедури која се примењује приликом доношења ових мера, и надлежност Суда правде ЕЗ на основу члана 234 говори у прилог томе да је овде реч о комунитарном међународном приватном праву.

Члан 234 УЕЗ прописује надлежност Суда правде да доноси одлуке о претходним питањима у вези тумачења УЕЗ и о ваљаности и тумачењу аката донетих од стране Европске зједнице (и Европске централне банке). Поступак по претходном питању покреће суд државе чланице обавезно или факултативно: а) када се наведена питања појаве у *йосйууку йред судом државе чланице*, он *може* да затражи одлуку Суда правде, уколико сматра да је одлука о тим питањима потребна за доношење његове пресуде, и б) када се наведена питања појаве у поступку пред судом државе чланице чије одлуке не подлежу правном леку по унутрашњем праву, он је *обавезан* да затражи одлуку Суда правде.

Одредбе члана 68 УЕЗ модификују примену члана 234 у материји која спада под Наслов IV. Поступак по претходном питању може да буде покренут ако су испуњени услови који се тичу предмета поступка и субјекта који има активну легитимацију. Предмет може да буде: (1) тумачење одредаба Наслова IV или (2) ваљаност или тумачење аката органа Заједнице који су засновани на овом Наслову. Субјекти који су овлашћени да покрену поступак су национални *суд државе чланице чија одлука не йодлеже йравном леку йо унуйрашњем йраву*, али – за разлику од обавезе коју установљава члан 234 – само уколико сматра да је одлука Суда правде неопходна да би он донео пресуду. На основу одредбе члана 68 став 3 Савет, Комисија или нека држава чланица такође могу поднети захтев Суду правде да донесе одлуку о тумачењу Наслова IV или аката органа Заједнице који су

²¹ Видети о односу регулативе Брисел II бр. 2201/2003 и других мултилатералних конвенција детаљније код Б. Бордаш, Регулатива Савета (ЕЗ) бр. 2201/2003 о надлежности и признању и извршењу пресуда у брачним стварима и стварима родитељске одговорности: однос Регулative и других инструмената (чл. 60. и 61) – могућности сарадње са државама нечланицама, Zbronic prispevkov z mednarodne znanstvene konferencie na Pravni fakulteti Univerze v Mariboru „Evropski sodni prostor“, Марибор, 2005, стр. 63.

засновани на овом Наслову, што представља посебан случај поступка по претходном питању. Он је био неопходан у контексту ограничене надлежности Суда правде по одредбама ставова 1 и 2 члана 67.

Ово решење се не сматра добрим, али је оно прихваћено као прелазно, слично као и код законодавне процедуре по члану 67. Исти тај члан у ставу 2 ставља у задатак Савету да након периода од пет година *донесе одлуку о ирилатођавању надлежности Суда правде*. После истека тог рока 2004. године, Комисија је поводом Одлуке Савета о проширењу поступка саодлучивања на одређена питања из Наслова IV²² упутила комуникацију надлежним органима и телима ЕЗ²³ ради прилагођавања оних одредби Наслова IV које се тичу надлежности Суда правде ради обезбеђивања ефикасније судске заштите. Комисија сматра да би се применом поступка из члана 234 УЕЗ, уместо одредаба члана 68 обезбедила униформна примена и тумачење комунитарног права на исти начин као и у осталим областима; омогућило јачање судске заштите на пољу које је нарочито осетљиво с обзиром на основна права (визе, азил, имиграција); исправио корак уназад у судској заштити у грађанским стварима који је уследио у материји коју покрива члан 65 а који је резултат Амстердамског уговора.^{24 25} Према доступним подацима, Комитет за правна питања Европског парламента је позвао Савет да по хтином поступку усвоји нацрт Одлуке на основу става 2 члана 67 УЕЗ о отклањању ограничења надлежности Суда правде у контексту Наслова IV и да се он подвргне процедури из члана 234 УЕЗ.²⁶

2.4. Територијално поље примене Наслова IV, односно комунитарног међународног приватног права

Комунитарно међународно приватно право које има своју функцију у успостављању простора слободе, сигурности и правде кроз обезбеђивање правне сигурности на унутрашњем тржишту дели судбину политика Заједнице које се односе на визе, имиграцију и остале политике које се односе на слободно кретање лица. С обзиром да Уједињено Краљевство, Ирска и Данска нису дале своју сагласност за проширење надлежности

²² Видети белешку бр. 15.

²³ COM(2006) 346 final, Brussels, 28.06.2006.

²⁴ Idem, стр. 3.

²⁵ Протокол о тумачењу Конвенције о надлежности и извршењу судских одлука у грађанским и трговинским стварима од 27. септембра 1968. године од стране Суда правде, од 3. јуна 1971. године је овластио и жалбене судове држава чланица да покрећу поступак по претходним питањима (члан 2), а у стварима из члана 37 Конвенције то овлашћење су имали и првостепени судови. Отуда, одредба члана 68(1) представља ретроградни корак и ограничава надлежност Суда правде.

²⁶ European Parliament, Session Document, Final A6-0082/2007 од 27.03.2003.

Европске заједнице на материју која чини предмет Наслова IV - те не учествују у доношењу мера наведених у члану 61, нити су обавезане њима - њихов положај као држава чланица регулисан је посебним протоколима. Протокол који регулише положај Уједињеног Краљевства и Ирске садржи тзв. opt-in клаузулу, с тим да Ирска може да се користи и клаузулом opt-out, док протокол о Данској предвиђа само opt-out клаузулу.

Протокол бр. 4 о положају Уједињеног Краљевства и Ирске²⁷ у члану 3 даје могућност овим државама чланицама да оптирају за учешће у изради, односно за прихватање неке усвојене мере као обавезујуће у односу на њих. У том циљу свака од ових држава може, у року од три месеца по подношењу неког предлога или иницијативе Савету по питањима из Наслова IV, писаним путем да обавести Савет о намери да се укључи у поступак усвајања и примене предложене мере. Након што се таква мера усвоји, она обавезује државу чланицу која је поднела нотификацију. Ако ове државе не искористе могућност коју пружа члан 3, могу, након што Савет у складу са Насловом IV усвоји неку меру, поднети на основу члана 4 нотификацију Савету и Комисији о намери да прихвате такву меру. На основу члана 8 Протокола Ирска може поднети писану нотификацију председнику Савета да не жели више да буде обухваћена протоколом. Обе ове државе су, 12. марта 1999. године на седници Савета изразиле намеру да учествују у свим активностима комисије у вези са правосудном сарадњом у грађанским стварима²⁸, и до сада давале свој пристанак да буду обавезане мерама које спадају под члан 65 УЕЗ.

Протокол бр. 5 о положају Данске прописује у члану 7 да Данска, у складу са својим Уставом, у сваком тренутку може да обавести остале државе чланице да више не жели да примењује овај Протокол или један његов део. У том случају би она била обавезна да примењује све важеће мере, усвојене у оквиру ЕУ. Данска до сада није нотификовала овакву намеру у односу на мере из члана 65. Међутим, између Европске заједнице и Данске су закључена два споразума из ове области, и то: Споразум између ЕЗ и Данске о надлежности и о признању и извршењу одлука у грађанским и трговинским стварима²⁹ који има за циљ да се одредбе Регулative Брисел I о надлежности и о признању и извршењу одлука у грађанским и трговинским стварима бр. 44/2001 примењују у односима између Заједнице и Данске³⁰, и Споразум између ЕЗ и Данске о доставља-

²⁷ OJ C 321, 29/12/2006, Consolidated versions of the Treaty on European Union and of the Treaty Establishing the European Community.

²⁸ COM(1999) 348 final, од 14.07.1999.

²⁹ OJ L 299, стр. 62 од 16.11.2005.

³⁰ Споразум је одобрен од стране ЕЗ Одлуком Савета од 27. априла 2006. године, OJ L 120, стр. 22 од 5.5.2006.

њу судских и вансудских аката у грађанским и трговинским стварима бр. 1348/2000³¹ с циљем да се одредбе Регулативе о достављању примењују у односима између Заједнице и Данске³². Ови споразуми су ступили на снагу 1. јула 2007. године³³.

3. ЛИСАБОНСКИ УГОВОР О ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ И УГОВОР О ФУНКЦИОНИСАЊУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Након што поступак ратификације Уговора о Европском уставу³⁴ није спроведен до краја због тога што су резултати референдума у Француској и Холандији били негативни, Европски савет је у јуну месецу 2007. године донео одлуку да се у складу са чланом 48 Уговора о Европској унији сазове Међувладина конференција с циљем да се изради Уговор о изменама и допунама постојећих Уговора путем кога би се у њих уградила већина нових решења предложених Уговором о уставу³⁵. Конференција је одржана у јулу месецу, а у октобру су окончани преговори и одобрен је текст Нацрта уговора о изменама и допунама Уговора о Европској унији и Уговора о оснивању Европске заједнице (колоквијално: Реформски, односно Лисабонски уговор)³⁶ чије је усвајање уследило 13. децембра 2007. године. Уговор о оснивању Европске заједнице ће у будуће носити назив „Уговор о функционисању Европске уније“. Наслов IV добија назив „Област слободе, сигурности и правде“ и обухвата пет глава: Опште одредбе, Политике које се односе на контролу граница, азил и имиграцију, Правосудна сарадња у грађанским стварима, Правосудна сарадња у кривичним стварима, и Полицијска сарадња.

Глава III Наслова IV је посвећена Правосудној сарадњи у грађанским стварима, која је регулисана новим чланом 65.

Уводни члан Наслова IV је задржао исту нумерацију (члан 61) као у Амстердамском уговору. Из њега се види комунитаризација не само међународног приватног права, већ и области коју сада чини Стуб три Уговора о ЕУ (правосудна сарадња у кривичним стварима и полицијска сарадња). У ставу 1 се одређује да ће Унија чинити област слободе, сигур-

³¹ OJ L 300, стр. 55 од 17.11.2005.

³² Споразум је одобрен од стране ЕЗ Одлуком Савета од 27. априла 2006. године, OJ L 120, стр. 23 од 5.5.2006.

³³ Данска је ратификовала ове споразуме 18. јануара 2007. године.

³⁴ Treaty establishing a Constitution for Europe, OJ C 310, стр. 1, од 16.12.2004.

³⁵ Council of the European Union, Brussels, 26. June 2007, 11216/07, POLGEN 73.

³⁶ Видети Draft Treaty amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, на светској мрежи, адреса: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/cg00014.en07.pdf>, посећене 5.12. 2007. године. Текст Лисабонског уговора објављен је у OJ C 306 од 17.12.2007. године.

ности и правде, поштујући фундаментална права и различите правне системе и традицију држава чланица. Елементи те области су осигурање непостојања унутрашње граничне контроле за лица, одређивање оквира заједничке политике у питањима азила, миграције и контроле спољних граница (став 2); осигурање високог степена сигурности путем мера координације и сарадње међу полицијским и правосудним, као и другим надлежним органима, и, такође, путем узајамног признања пресуда у кривичним стварима, те, уколико се то покаже неопходним, путем приближавања кривичних закона (став 3). У ставу 4 је прописано да ће Унија *олакшајти процесу правосудја – нарочито њиме начела узајамног признања судских и вансудских одлука у грађанским стварима.*³⁷

Овај последњи елемент добија конкретизацију у одредбама јединог члана Главе III, који члан ступа на место члана 65 Уговора о оснивању Европске заједнице. Он гласи:

„Глава 3

Правосудна сарадња у грађанским стварима

Члан 65.

1. Унија ће развијати правосудну сарадњу у грађанским стварима које имају прекограничне последице, на основу начела узајамног признања пресуда и одлука у вансудским стварима. Та сарадња може укључивати усвајање мера у циљу приближавања права и процеса држава чланица.

2. За циљеве става 1, Европски парламент и Савет ће, посматрајући у складу са редовном законодавном процедуром усвојити мере, нарочито када је то потребно за правилно функционисање унутрашњеј правде, у циљу да се обезбеди:

(а) узајамно признање и извршење међу државама чланицама пресуда и одлука у вансудским стварима;

(б) прекогранично достављање судских и вансудских аката;

(в) усклађеност правила која се у државама чланицама примењују у погледу сукоба закона и јурисдикције;

(г) сарадња у добијању доказа;

(д) ефикасан процес правосудја;

(е) уклањање препрека за правилно функционисање грађанских процеса, ако је потребно њиме унапређивања усклађености правила грађанског судског процеса држава чланица;

(ж) развој алтернативних метода решавања спорова;

(з) подршка едукацији судија и судског особља.

3. Без обзира на став 2, мере које се тичу породичног права са прекограничним последицама усвојити ће Савет, посматрајући у складу са сле-

³⁷ Видети члан 61 Уговора о функционисању ЕУ.

цијалном законодавном процедура. Савети ће јосијујати јенојасно, након консултовања Европској парламенти.

Савети може, на предлој Комисије да усвоји одлуку којом ће се одредити они аспекти породичних односа са прекограничним последицама који могу да буду предмет законодавних акција који се усвајају у редовној законодавној процедури. Савети ће, јосле консултовања Европској парламенти, јосијујати једнојасно.

Предлој из претходној сјава ће бити саопштен националним парламентиима. Ако национални парламенти изрази своје јошвиљење у року од шест месеци од дана саопштења, одлука неће бити усвојена. Ако не јосијујати јошвиљење, Савети може да усвоји одлуку.³⁸

У поређењу са горњим излагањима која се односе на важеће одредбе Уговора о оснивању ЕЗ о надлежности у области правосудне сарадње у грађанским стварима, може да се констатује следеће:

1. Издвајање правосудне сарадње у грађанским стварима у посебну главу унутар наслова „Област слободе, сигурности и правде“ и његово свођење на одредбе једног члана може да укаже на то да је предмет који ова област правно регулише различит по осетљивости са аспекта држава чланица³⁹, те их је било могуће правно уредити само одвојено, у складу са специфичностима. Комунитаризација правосудне сарадње у грађанским стварима је била (и остала) најмање спорна у процесу који је започет Амстердамским уговором – у прилог чега говори и положај Уједињеног Краљевства и Ирске, које су се одлучиле да учествују у усвајању и примени мера ЕЗ које се заснивају на одредбама члана 65 УЕЗ. Нови члан 65 одређује законодавну надлежност Европског парламента и Савета у усвајању мера, законодавну процедуру, и питања у којима надлежни органи могу усвајати мере.

2. Листа питања која је обухваћена комунитаризацијом садржана је у ставу 2 члана 65, под тачкама а-х и она, заправо не доноси ништа ново, с обзиром да су сва она обухваћена важећим одредбама и активностима које су предузете у вези са и у складу са чланом 65 УЕЗ⁴⁰.

³⁸ Видети члан 65 Уговора о функционисању ЕУ.

³⁹ Видети члан 61 Уговора о функционисању ЕУ

⁴⁰ Видети Programme of measures for implementation of the principle of mutual recognition of decisions in civil and commercial matters (Програм мера за имплементацију начела узајамног признања одлука у грађанским и трговинским стварима), ОЈ С 12, стр. 1, од 15. јануара 2001.г.; Council Directive 2003/8/EC of 27 January 2003 to improve access to justice in cross-border disputes by establishing minimum common rules relating to legal aid for such disputes (Директива Савета 2003/8/ЕЗ од 27. јануара 2003. ради побољшања приступа судовима у прекограничним споровима путем установљења минималних заједничких правила о правној помоћи у таквим споровима), ОЈ L 26, стр. 41, од 31. јануара 2003. г; о активности

3. Из става 2 члана 65 се види да се мења формулација оправдања доношења (комунитарних) мера: док члан 65 УЕЗ даје овлашћење за усвајање мера у области правосудне сарадње у грађанским стварима у *мери која је потребна да се осигура правилно функционисање унутрашњег тржишта*, а Реформски уговор говори о усвајању мера *нарочито када је то потребно за правилно функционисање унутрашњег тржишта*. Ова последња формулација је шира и сведочи о томе да је правосудна сарадња у грађанским стварима део области слободе, сигурности и правде (став 1 и 4 члана 61 Реформског уговора) и да може укључити усвајање мера ради приближавања права и прописа држава чланица (став 1 члана 65 Нацрта), нарочито када је то потребно ради правилног функционисања унутрашњег тржишта (став 2 члана 65), а не само у мери која би обезбедила исти циљ. Другим речима, комунитаризација међународног приватног права није ограничена мером, већ је део законодавне активности надлежних органа Уније ради остваривања њених циљева, а посебно (или нарочито) када се укаже потреба за обезбеђивањем правилног функционисања унутрашњег тржишта.

4. Законодавна процедура предложена у Реформском уговору такође указује на то да међународно приватно право јесте део права Уније: одредбом става 2 члана 65 је предвиђено да ће мере ради приближавања права и прописа држава чланица усвајати по редовној законодавној процедури од стране Европског парламента и Савета, која подразумева већински принцип одлучивања. Осим овог редовног пута, постоји, међутим, и један изузетан, који чини и најзначајнију новину у односу на Амстердамски, односно Ничански уговор.

Одредбе ставова 3 и 4 Реформског уговора прописују изузетну законодавну процедуру за мере из области породичног права са елементом иностраности. Њу би требало да установи Савет једногласно, након консултовања Европског парламента. Прва фаза усвајања ове изузетне процедуре означава да Савет, на предлог Комисије може да усвоји *одлуку у којој ће се одредити они аспекти породичноправних односа са елементом иностраности, у складу којих се може применити редовна законодавна процедура*. Друга фаза се састоји у нотификовању таквог предлога националним парламентарима држава чланица, којима стоји на располагању рок од 6

ЕЗ у области алтернативних начина решавања спорова видети, на пр. European Code of Conduct for Mediators (Европски Кодекс понашања за медијаторе) из 2004. године, Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on certain aspects of mediation in civil and commercial matters (Предлог за усвајање Директиве Европског парламента и Савета о одређеним аспектима медијације у грађанским и трговинским стварима), COM/2004/0718 final – COD 2004/125/, као и ближе на светској мрежи: http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_en.htm

месеци да изразе своје *неслањање* са усвајањем одлуке о примени уобичајене (већинске) законодавне процедуре. Ако национални парламент државе чланице изрази неслагање, одлука неће бити усвојена, у противном Савет може да усвоји (једногласно, након консултовања Европког парламента) одлуку о изузетној процедури. У односу на важеће стање из става 2 члана 67 УЕЗ које је слично решењу из Реформског уговора, новину представља укључивање националних парламената и њихово овлашћење да на одлуку о већинској процедури у области питања породичног права, ставе *вето*.⁴¹ Ова одредба је у складу са Протоколом бр. 1 уз Уговор о функционисању Европске уније и Уговор о Европској унији који се односи на улогу националних парламената држава чланица у активностима Уније.⁴²

5. Даљи показатељ у корист комунитарног међународног приватног права као дела права Европске уније јесте и околност да не постоји посебна одредба о надлежности Суда правде у материји сарадње у грађанским стварима, што значи да се ово питање регулише чланом 234, дакле важи општа одредба о поступку по претходним питањима.

6. Територијално важење члана 65 Главе 3 о правосудној сарадњи у грађанским стварима и даље одређују Протокол о положају Уједињеног Краљевства и Ирске, односно Протокол о положају Данске.⁴³

4. ИЗВОРИ КОМУНИТАРНОГ МЕЂУНАРОДНОГ ПРИВАТНОГ ПРАВА

Одредбе Наслова IV Амстердамског уговора ни у члану 61(ц), ни у члану 65 не одређују врсту правних инструмената, односно секундарних правних извора у којима ће се доносити мере у области правосудне сарадње у грађанским стварима које имају прекограничне последице. Произлази, да надлежни органи, у зависности од циљева који се желе постићи сваком конкретном мером, могу на основу члана 249 УЕЗ користити било регулативу (уредбу), било директиву, или одлуку, али и препоруке и мишљења. С обзиром да национално међународно приватно право својим нормама о сукобу закона и сукобу надлежности генерално има за циљ да обезбеди правну сигурност и предвидљивост решења, а да унификавањем тих правила у форми билатералних или мултилатералних конвенција ту правну сигурност обезбеђује у одређеном кругу држава, Европска заједница као регионална међународна организација ће мере у области кому-

⁴¹ Видети ближе код S. Peers, *Statewatch analysis – EU Reform Treaty analysis 1: JHA provisions*, на светској мрежи на адреси <http://www.statewatch.org/news/2007/aug/eu-reform-treaty-jha-analysis-1.pdf>

⁴² Видети белешку бр. 33.

⁴³ *Idem*.

нитарног међународног приватног права често користити регулативе (уредбе). Уредбе имају општу важност, обавезују у потпуности и непосредно се примењују у свакој држави чланици.⁴⁴ Иако, на пример, одредба члана 65(б) говори о усвајању мера којима ће се унапредити „усклађеност правила држава чланица која се примењују на сукоб закона и сукоб надлежности“, тај циљ се може најбоље постићи регулативом која ће садржати унификоване колизионе норме и норме о међународној надлежности и тако елиминисати искушење *forum shopping*-а. Не значи, међутим, да у одређеним питањима директива или одлука не може да постигне одређени специфични циљ. Међународне конвенције такође нису искључене, али на основу учења о спољној надлежности ЕЗ и као последица комунитаризације међународног приватног права потписнице не би биле државе чланице, већ ЕЗ.⁴⁵

Од ступања на снагу Амстердамског уговора 1. маја 1999. године законодавна активност ЕЗ на основу чланова 61(ц) и 65 је интензивна. Усвојено је више регулатива (уредби), а врше се припремне радње за израду нацрта даљих регулатива о питањима која се већином везују за одређене аспекте породичноправних односа. Регулативе које су усвојене су следеће⁴⁶:

– Регулатива Савета (ЕЗ) Но 1346/2000 од 29. маја 2000. године о стечајном поступку⁴⁷,

– Регулатива Савета (ЕЗ) Но 1347/2000 од 29. маја 2000. године о надлежности и о признању и извршењу пресуда у брачним стварима и стварима родитељске одговорности за заједничку децу оба брачна партнера⁴⁸,

– Регулатива Савета (ЕЗ) Но 1348/2000 од 29. маја 2000. године о достављању у Државе чланице судских и вансудских докумената у грађанским и трговинским стварима⁴⁹,

⁴⁴ Видети члан 249 УЕЗ.

⁴⁵ Видети о овоме Б. Бордаш, *Acquis communautaire* Европске заједнице у области међународног приватног права, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду XXXIII-3/2004, стр. 207; Регулатива Савета (ЕЗ) бр. 2201/2003 о надлежности и признању и извршењу пресуда у брачним стварима и стварима родитељске одговорности: однос регулативе и других инструмената (чл. 60 и 61) – могућности сарадње са државама нечланицама, *Zbornik prispevkov „Evropski sodni prostor“ z mednarodne znanstvene konferenze na Pravni fakulteti Univerze v Mariboru*, Марибор, август 2005, стр. 63.

⁴⁶ Видети детаљне податке о *acquis communautaire* у области правосудне сарадње у грађанским стварима на светској мрежи хттп://ец.еуропа.еу/јустице_хоме/доц_центре/интро/доц/јха_ацquis_1107_ен.пдф, стр. 33-36.

⁴⁷ Council Regulation (EC) No 1346/2000 of 29 May 2000 on insolvency proceedings, O.J. L 160, 30/06/2000, str. 1.

⁴⁸ Council Regulation (EC) No 1347/2000 of 29 May 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and matters of parental responsibility for children of both spouses, O.J. L 160, 30/07/2000, str. 19.

– Регулатива Савета (ЕЗ) Но 44/2001 од 22. децембра 2001. године о надлежности и о признању и извршењу пресуда у грађанским и трговинским стварима⁵⁰,

– Регулатива Савета (ЕЗ) Но 1206/2001 од 28. маја 2001. године о сарадњи међу судовима у извођењу доказа у грађанским и трговинским стварима⁵¹,

– Регулатива Савета (ЕЗ) Но 2201/2003 од 27. новембра 2003. године о надлежности и о признању и извршењу пресуда у брачним стварима и стварима родитељске одговорности, којом се ставља ван снаге Регулатива Савета (ЕЗ) Но 1347/2000⁵²,

– Регулатива Европског парламента и Савета (ЕЗ) Но 805/2004 од 21. априла 2004. године о стварању Европске извршне наредбе за неспорне захтеве⁵³,

– Регулатива (ЕЗ) Но 1896/2006 Европског парламента и Савета од 12. децембра 2006. године о стварању Европског платног налога⁵⁴

– Регулатива (ЕЗ) Но 864/2007 Европског парламента и Савета од 11. јула 2007. године о меродавном праву за вануговорне обавезе (Рим II)⁵⁵,

– Регулатива (ЕЗ) Но 861/2007 Европског парламента и савета од 11. јула 2007. године о установљењу Европског поступка у споровима мале вредности⁵⁶,

Осим ових секундарних извора права, у току је рад на доношењу комунитарних аката у следећим областима и питањима:

⁴⁹ Council Regulation (EC) No 1348 of 29 May 2000 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil and commercial matters, O.J. L 160, 30/07/2000, str. 37.

⁵⁰ Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2001 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, O.J. L 12, 16/01/2001, str. 1.

⁵¹ Council Regulation (EC) No 1206/2001 of 28 May 2001 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil and commercial matters, O.J. L 115, 27/06/2001, str. 1.

⁵² Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000, O.J. L 338, 23/11/2003. str. 1.

⁵³ Regulation (EC) No 805/2004 of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 creating a European Enforcement Order for uncontested claims, O.J. L. 143, 30/04/2004, str. 15.

⁵⁴ Regulation (EC) No 1896/2006 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 creating a European order for payment procedure, OJ L 399, стр. 1 од 30.1.2006.

⁵⁵ Regulation (EC) No 864/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II), OJ L 199, стр. 40 од 31.7.2007.

⁵⁶ Regulation (EC) No 861/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 establishing a European Small Claims Procedure, OJ L 199, стр. 1, од 31.7.2007.

– претварање Римске конвенције о меродавном праву за уговорне обавезе из 1980. године у Регулативу о меродавном праву за уговорне обавезе (Рим I)⁵⁷,

– изради Регулативе Савета о измени Регулативе (ЕЗ) Но 2201/2003 у питањима која се односе на надлежност и о усвајању правила о меродавном праву у брачним стварима⁵⁸

– изради Регулативе о надлежности, меродавном праву, признању и извршењу олука и о сарадњи у стварима које се тичу обавезе издржавања⁵⁹

– изради комунитарног акта о сукобу закона у стварима које се тичу брачно-имовинских режима, укључујући питање надлежности и узајамног признања⁶⁰

– изради комунитарног акта о наслеђивању и тестаменту⁶¹.

Наведени усвојени секундарни извори комунитарног међународног приватног права, као и преглед аката који су у законодавној процедури показује која су то конкретна питања међународног приватног права (сукоба закона и сукоба јурисдикција) која су прешла или ће ускоро прећи у надлежност Европске заједнице на основу одредаба Наслова IV, односно на основу чланова 61(ц) и 65 УЕЗ. Комунитарне изворе чине, међутим, и неки други правни акти чији је основ различит, али су последица комуни-таризације међународног приватног права.

С обзиром на територијално важење Наслова IV, односно на посебан положај Уједињеног Краљевства, Ирске и Данске на основу члана 69, у изворе спадају и:

– Одлука Савета (2006/325/ЕЗ) од 27. априла 2006. године која се односи на закључење Споразума између Европске заједнице и Краљевине Данске о надлежности и о признању и извршењу пресуда у грађанским и трговинским стварима⁶², и

⁵⁷ Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on the law applicable to contractual obligations (Rome I), COM(2005)0650 final – COD 2005/0261/

⁵⁸ Council Regulation amending Regulation (EC) No 2201/2003 as regards jurisdiction and introducing rules concerning applicable law in matrimonial matters, Brussels, 17.7.2006, COM(2006) 399 final.

⁵⁹ Proposal for a Council Regulation on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and cooperation in matters relating to maintenance obligations {SEC(2005) 1629}, COM/2005/0649 final – CNS 2005/0259/.

⁶⁰ Green Paper on Conflict of laws in matters concerning matrimonial property regimes, including the question of jurisdiction and mutual recognition, Brussels, 17.7.2006, COM(2006) 400 final.

⁶¹ Green Paper – Succession and Wills {SEC(2005) 270}, COM/2005/0065 final/

⁶² Council Decision (2006/325/EC) of 27 April 2006 concerning the conclusion of the Agreement between the European Community and the Kingdom of Denmark on jurisdiction and recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, OJ L 120, стр. 22 од

– Одлука Савета (2006/326/ЕЗ) од 27. априла 2006. године која се односи на закључење Споразума између Европске заједнице и Краљевине Данске о достављању судских и вансудских аката у грађанским и трговинским стварима⁶³.

С обзиром да комунитаризација међународног приватног права, која се огледа у надлежности Европске заједнице у материји сукоба закона и сукоба јурисдикција, има за последицу, да је закључивање међународних споразума са земљама које нису чланице ЕЗ у циљу унификације међународног приватног права, прешло на ЕЗ у виду њене спољне надлежности, изворе комунитарног међународног приватног права чине, такође, и:

– Одлука Савета од 19. децембра 2002. године којом се даје овлашћење државама чланицама, да у интересу Заједнице потпишу Хашку конвенцију о надлежности, меродавном праву, признању, извршењу и сарадњи у погледу родитељске одговорности и о мерама за заштиту деце⁶⁴,

– (Нова) Луганска конвенција о надлежности и о признању и извршењу пресуда у грађанским и трговинским стварима, потписана 30. октобра 2007. године⁶⁵.

5. маја 2006. У тачкама 2 и 3 Преамбуле Одлуке наводи се да је Комисија ЕЗ припремила споразум између Европске заједнице и Краљевине Данске којим се примена одредби Регулative (ЕЗ) Но 44/2001 проширује на Данску; Споразум је у име ЕЗ потписан 19. октобра 2005. године, под условом да касније буде закључен у складу са Одлуком Савета 2005/790/ЕЦ од 20. септембра 2005. г., ОЈ L 299, стр. 62, 16.11.2005., као и информација о ступању на снагу овог Споразума, ОЈ L 94, стр. 70 од 4. априла 2007.г. (Споразум је ступио на снагу 1. јула 2007.)

⁶³ Council Decision (2006/326/EC) of 27 April 2006 concerning the conclusion of the Agreement between the European Community and the Kingdom of Denmark on the service of judicial and extrajudicial documents jurisdiction in civil and commercial matters, ОЈ L 120, стр. 23 од 5. маја 2006. У тачкама 2 и 3 Преамбуле Одлуке наводи се да је Комисија ЕЗ припремила споразум између Европске заједнице и Краљевине Данске којим се примена одредби Регулative (ЕЗ) Но 1348/2000 проширује на Данску; Споразум је у име ЕЗ потписан 19. октобра 2005. године, под условом да касније буде закључен у складу са Одлуком Савета 2005/794/ЕЦ од 20. септембра 2005. г., ОЈ L 300, стр. 53, 17.11.2005., као и информација о ступању на снагу овог Споразума, ОЈ L 94, стр. 70 од 4. априла 2007.г. (Споразум је ступио на снагу 1. јула 2007.)

⁶⁴ Council Decision of 19 december 2002 authorising the Member States, in the interest of the Community to sign the 1996 Hague Convention on jurisdiction, applicable law, recognition, enforcement and cooperation in respect of parental responsibility and measures for the protection of children, ОЈ L 48, стр. 1, од 21. фебруара 2003.г.

⁶⁵ Текст нове Луганске конвенције још није објављен у службеном гласили ЕЗ, али коначан текст је доступан на светској мрежи на адреси Федералне канцеларије за правду Швајцарске:

http://www.ofj.admin.ch/etc/medialib/data/wirtschaft/ipr.Par.0022.File.tmp/260307_entw_lugano_convention-e.pdf

5. ЗАКЉУЧАК

Амстердамски Уговор о оснивању Европске заједнице је дао правни основ за усвајање секундарних извора комунитарног права у питањима која спадају у међународно приватно право, односно у оне његове делове који се означавају као сукоб закона и сукоб јурисдикција. Члан 61(ц), а нарочито члан 65 дају основ и оправдање за преношење надлежности држава чланица у надлежност Европске заједнице у мери која је потребна за правилно функционисање унутрашњег тржишта. Везивање надлежности ЕЗ за потребу правилног функционисања унутрашњег тржишта одређује контекст у коме се сагледава циљ комунитарног међународног приватног права као дела права ЕЗ. Остваривање четири основне слободе на простору без унутрашњих граница индукује потребу за смањењем тешкоћа које су присутне због различитих националних права држава чланица, чиме се – због права које није хармонизовано или унификовано – умањује правна сигурност. Комунитарна правила о сукобу закона могу да обезбеде предвидљивост меродавног права и тако допринесу правној сигурности, а она о сукобу јурисдикција (који, широко посматрано укључује остале тачке члана 65) слободан правни саобраћај и на тај начин, такође, афирмише правну сигурност.

Законодавна процедура прописана у члану 67 за усвајање мера из члана 65 има своје специфичности и по Амстердамском, и по Ничанском уговору у односу на уобичајену, као што и надлежност Европског суда правде да поступа по претходним питањима у овом домену (члан 68) одступа од одредби члана 234. Разлог томе треба тражити у природи материје Наслова IV (чланови 61-69) која је по први пут током развоја Европске заједнице постала део њеног права, управо комунитаризацијом. Статус међународног приватног права као дела комунитарног права, односно права ЕЗ, помало је ослабљен чињеницом да Уједињено Краљевство, Ирска и Данска нису везане мерама које се усвајају на основу Наслова IV, већ је њихов положај уређен посебним протоколима, али то, ипак, не одузима значај чињеници да је међународно приватно право постало део права ЕЗ. У прилог томе говоре и секундарни извори права који су усвојени и чија се израда и доношење планира на основу чланова 61(ц) и 65 УЕЗ.

Предстојеће потписивање Лисабонског уговора о изменама и допунама Уговора о Европској унији и Уговора о оснивању Европске заједнице 13. децембра 2007. године донеће новине у положају међународног приватног права као дела права ЕЗ, у смислу да се оно и у погледу законодавне процедуре, и у погледу надлежности Европског суда правде скоро потпуно изједначава са материјом коју су државе чланице повериле Европској

заједници. Једини изузетак чине мере из области породичног права са елементом иностраности.

Лисабонски уговор ће, међутим, донети и једну промену термилошког карактера. Уговор о оснивању Европске заједнице постаје Уговор о функционисању Европске уније а термини „Заједница“ и „Европска заједница“ се замењују терминима „Унија“ и „Европска унија“. Промена је, разуме се, последица циља измена који је изражен речима „У жељи да се комплетира поступак започет Амстердамским и Ничанксим уговором, а да би се повећала ефикасност и демократски легитимитет Уније и да би се побољшала кохерентност њеног деловања“⁶⁶. Прилагођавање термина овом циљу ће, с једне стране, елиминисати неуједначености у употреби речи „Заједница“ и „Унија“, а нарочито израза „право Европске заједнице“ и „право Европске уније“ који намећу да се објасни њихово коришћење. С друге стране, „комунитаризација“ као вештачка реч, и остали изведени облици ће, такође, изгубити актуелност, те ће и комунитарно међународно приватно право постати Међународно приватно право Европске уније.

⁶⁶ Видети прву алинеју Преамбуле Лисабонског уговора, Conference of the representatives of the Governments of the Member States, Brussels, 3 December 2007, CIG 14/07.

*Bernadet Bordaš, Ph. D., Full Professor
Novi Sad School of Law*

PRIVATE INTERNATIONAL LAW OF THE EC AFTER COMMUNITARIZATION: STATE AND PERSPECTIVES

Abstract

The Amsterdam Treaty establishing the European Community (TEC) has shifted into the realm of community law the private international law (PIL) of the Member states, and this state has become known as the communitarization of PIL, but only in so far as necessary for the realization of the objectives and goals of the EC and EU, i.e. for the proper functioning of the internal market. The paper is focused to the analysis of the legal basis of the activities of competent institutions of the EC, which is laid down in Articles 61(c) and Article 65 of the TEC, as well as to other relevant articles of Title IV (Articles 67-69) affirming present and future measures as part of community law and creating communitarized private international law, and to the forthcoming changes in the framework of the Lisbon treaty amending the Treaty of European Union and the Treaty establishing the European Community. The paper also gives a survey of the most important secondary sources of EC private international law, based on Articles 61(c) and 65 of TEC.